

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ – ОДНА З УМОВ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

10. Матюк В., Копко М. *Всправі видавництва руського співанка* // Діло. – 1885. – Ч. 16. – С. 2.
11. *Нові книжки* // Шкільна часотись. – 1886. – Ч. 9. – С. 72.
12. *Там само*. – С. 71.
13. Матюк В. *Різдвяна ніч, малоруська опера* М. Лисенка // Зоря. – 1885. – Ч. 7. – С. 83–84.
14. Семчишин М. *Тисяча років української культури*. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1985. – С. 395–396.
15. Матюк В. *“До ластівки” О. Нижанківського / По причині рецензії цього дуету в “Зорі”, ч. 23, 1885 р, написаної П. Бажанським* // Діло. – 1886. – Ч. 12. – С. 1.
16. *Витвицький В. Віктор Матюк* // Українська музика. – 1937. – Ч. 2. – С. 16.
17. Матюк В. *Наша руська народна пісня і її значення. Погляд на розвиток в Росії і її вплив на розвиток нашої музики в Галичині. Наша руська народна пісня в композиціях музичних Ф. Колесси* // Діло. – 1889. – Ч. 14. – С. 2.
18. *Наука, штука і література* // Діло. – 1896. – Ч. 11. – С. 3.
19. *Новини* // Дяківський глас. – 1895. – Ч. 3. – С. 45.
20. *Наука, штука і література* // Діло. – 1896. – Ч. 11. – С. 3.
21. *Там само*. – С. 3.
22. *Державний архів Львівської області. – Ф. 110 / Львівське Місцеве агентство / . – Оп. 1. – Спр. 803.*
23. Матюк В. *Всправі науки нотного хорального співу у нас по селах і містах* // Діло. – 1898. – Ч. 275. – С. 1–2.
24. *Новинки* // Діло. – 1899. – Ч. 142. – С. 3.
25. Матюк В., Шухевич В. *Відозва до співолюбивих Русинів* // Дяківський глас. – 1899. – Ч. 8. – С. 115.
26. Матюк В. *Наука нотно-музичного пінія* // Дяківський глас. – 1898. – Ч. 1. – С. 6–7.
27. Матюк В. *Короткий начерк науки гармонії і композиції* // Ілюстрований музичний календар. – Львів, 1906. – С. 3.

Стаття надійшла до редакції 02.03.2012

УДК 378.092.12:37.011.3–051

Інна Агалець, кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки

Інституту гуманітарно-технічної освіти

Національного педагогічного університету

імені М.П. Драгоманова,

м. Київ

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ – ОДНА З УМОВ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

У статті розглянуто погляди фахівців у галузі педагогіки й психології щодо трактування суті педагогічної технології, педагогічної техніки. Розкривається сутність та значення основних груп компонентів педагогічної техніки, які впливають на професійне зростання майбутніх освітян.

Ключові слова: педагогічна технологія, педагогічна техніка, педагогічний імідж, майбутній освітянин, вербальні й невербальні канали зв'язку

Літ. 24.

Продовження статті опублікованої в №4 (87) 2012. Поряд зі словесними засобами в професійній культурі освітянина значне місце посідають невербальна (несловесна) комунікація, або, інакше кажучи, “мова без слів” [18], що є важливим засобом і одночасно формою професійної поведінки освітянина. Вона доповнює та підсилює смислове значення слів суб'єктів спілкування. Це система оптико-кінестичних знаків, до складу якої входять: пози, жести, міміка, комунікативний простір, зовнішній вигляд, що включає багато компонентів, тощо. Їх сенсом можуть слугувати: вказівки, згода, заохочення, погроза і под.

Оскільки невербальні канали можна розглядати як засіб і форми міжособистісної поведінки і міжособистісного спілкування (залежно від мети), то буде доречним ввести формулювання – “поведінкове спілкування”.

Невербальні засоби поведінкового спілкування можуть мати різне співвідношення з вербальними. Вони можуть виражати те ж саме значення, що і вербальні, – передбачати значення, які передаються мовленням; виражати значення, що суперечить змісту сказаного раніше; розставляти акценти на важливих фрагментах міжособистісного спілкування; заповнювати собою паузи, пояснюючи періоди мовчання (Х. Міккін) [13].

Досягнення успіху в професійній діяльності майбутнього освітянина значною мірою залежить від уміння встановити контакт довіри з співрозмовником, а він, як відомо, залежить не тільки від того, що ми говоримо, а й від того, як ми себе поводимо, тримаємо і в що при цьому вдягнені.

Звертаючись до думок і висловлювань відомих вчених, філософів, педагогів і психологів різних історичних епох, можна сказати, що

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ – ОДНА З УМОВ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

важливість невербальної комунікації завжди була, є і буде актуальною в будь-якому періоді, у будь-якій сфері людської діяльності, а в педагогіці особливо. Наприклад, античний філософ Платон обґрунтовував структуру поведінкової взаємодії з учнями і слухачами, розробивши правила її ведення. Зокрема, учасники діалогу повинні були займати місця у певному середовищі на такій відстані від нього, на якій Платону було легко спостерігати за їх невербальною поведінкою під час спілкування. Його учні мали розміщуватися в першому колі, де сидів сам Платон, оскільки спеціальне місце для нього не виділялося, тому що він вважався рівноправним співрозмовником. На заняття допускалися ще й слухачі, але вони повинні були створювати друге коло на певній відстані від першого [15, 210].

Таким чином, поряд з іншими невербальними знаками, мало місце і створення певних відстаней комунікативного простору.

Важливу роль елементам невербальних каналів зв'язку – міміці і жестам – в своїх працях відводив французький філософ Франсуа де Ларошфуко. Йде мова про впливовість цих елементів невербаліки на враження про людину (приємне чи неприємне). Він звертав увагу на таку важливу деталь, як вираз обличчя, яке може видати відсутність інтересу до інформації, яку повідомляє співрозмовник: "Мало хто розуміє, що таке намагання, як догодити собі, є поганим способом догодити іншому" [9].

Представник нової буржуазії капіталістичного суспільства філософ Д. Локк у своїх дослідженнях культури поведінки наголошував на підході до вивчення поведінки з точки зору її форми. Локк один із небагатьох, хто спробував дати визначення поняттю "манери". "Манера, – пише він, – полягає в належній і вільній невимушеності мови, поглядів, рухів, жестів, пози і т. ін., що відповідають обличчям і обставинам, і може бути засвоєна лише шляхом звички і практики" [12, 485]. У своїх працях він аргументовано переконує у необхідності формування навичок гарних манер, окрім того, дає практичні поради.

На думку Дж. Фаста – американського вченого і одного з засновників кінесики, мова тіла надає нові можливості для розвитку особистих стосунків і відкриває секрети, чому деяким людям вдається керувати іншими людьми за допомогою рухів тіла і голосу [22, 143]. Уміння витлумачувати мову тіла іншої людини допомагають зрозуміти і мову власного тіла. Зважаючи на те, як ми приймаємо сигнали, що нам посилають інші люди, і розуміємо їх, ми починаємо керувати власними сигналами і

контролювати себе. Таким чином, ми вчимося функціонувати більш ефективно [22, 143].

Важливим, на нашу думку, є те, що освічена людина, а в нашому випадку це майбутній освітянин, стає на шлях формування професійно культурної особистості, оскільки набуває знань і умінь вміло користуватися елементами невербальних каналів зв'язку, що сприяє процесу вдалої організації співпраці з учасниками діалогу. Наприклад, поза (англ. posture, pose – перенесена поведінка) [21, 810] – це постава тіла, що має комунікативний сенс, який виявляє налаштованість (поведінкові манери) щодо співрозмовника або аудиторії. Розрізняють дозволені і недозволені пози у присутності суб'єкта спілкування. У положенні сидячи найбільш популярними вважаються три пози: поза пихатості, поза втечі, відкрита поза. Наприклад, розсістися вчителю на стільці під час уроку буде неприпустимо. З точки зору педагогічної іміджології це виглядає неестетично і навіть вульгарно – це поза пихатості. Поза втечі говорить сама за себе, перебуваючи в ній, людина намагається не привертати до себе увагу. Поза освітянина – поза відкритості, як і інші елементи невербального поведінкового спілкування, повинна узгоджуватися із його статусом. У такій позі спина має бути прямою, ступні ніг розташовуються паралельно. Це вказує на те, що людина налаштована на спілкування.

Тому майбутньому освітянину необхідно навчитися керувати своїми позами, адже від цього елементу невербальної поведінки також залежить сприйняття інформації його учнями. Треба пам'ятати, що вміле використання пози впливає на співрозмовника.

Іншим, не менш важливим елементом невербальної поведінки є жест. Жест (англ. gesture, sigit language – мова жестів [21, 614]), тобто рух частин тіла (жестикуляція), що використовується для передачі думки, намірів або почуттів. Дії – жестикуляції, як правило, виконуються руками, проте задіяні також обличчя і голова. Використовуючи етикетні жести, освітянин повинен вишукано зображувати або описувати форму, розміри; виражати прохання або вимогу; здійснювати дії, до яких також входять ази етикетного спілкування: вітання, запрошення, прощання тощо [4]. З використанням жестів-дотиків відбувається встановлення соціального контакту, вияв уваги до суб'єкта спілкування. Жести освітянина мають бути зразком для наслідування, вони сприяють забезпеченню уваги молоді, активізації її пізнавальних процесів; є прикладом вишуканих манер, що сприяють

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ – ОДНА З УМОВ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

набуттю вмінь естетичної поведінки. Володіння етикетними жестами, наприклад, уклін голови, певний рух руки тощо, досягається за рахунок тренінгів. Опанування системою жестів дозволить майбутньому освітянину виробити якість невербальної поведінки, яка дозволить “незримо” керувати навчально-виховним процесом, створюючи атмосферу робочого творчого настрою.

Міміка (грец. *mimikos* – наслідувальний [14, 159]. Спостереження за мімікою реципієнта (учня, студента, слухача, колеги) комунікації надає можливість правильно визначити його позицію, думку і передбачити подальші наміри. Обличчя суб’єкта спостереження стає інструментом самопрезентації. Дослідники з невербальної комунікації виділяють шість основних емоційних ознак міміки: гнів і радість, здивування і відразу, страх і страждання [14; 24]. Описати ці ознаки можна такими виразами і словами: наморщити лоб – презентується страх або страждання; вишкірити зуби – радіти; скривитися – відчувати відразу. Використовуючи знання міміки обличчя, освітянин-керівник створює потрібний образ в очах інших, тим самим впливає на сприймання ними інформації.

Таким чином, за допомогою мімічного виразу можна регулювати ситуацію, надавати зворотній зв’язок і управляти потоком поведінкового спілкування. Дослідники в галузі педагогіки, описуючи в своїх працях значення міміки, стверджують, що це зовнішній прояв психічних станів, передусім емоційних, через сукупність координованих рухів м’язів обличчя; виражальні рухи м’язів обличчя [4; 15].

У комплексі міміко-жестова мова в аспекті етикетної комунікації як професійної якості майбутнього освітянина підсилює емоційну значущість навчально-виховної інформації, сприяє кращому її засвоєнню.

Дуже часто результативність комунікації, поведінка її учасників залежать від їх розміщення в просторі. Тут вагомим чинником є дотримання дистанційних параметрів суб’єктів міжособистісного спілкування, так званих зон спілкування. Скорочуючи або збільшуючи відстань, освітянин-керівник послаблює або посилює вплив. Вибір освітянином меншої дистанції інші суб’єкти спілкування (учні, студенти, слухачі, колеги) можуть сприймати як зазіхання на особистість, вияв зневаги до них. Якщо ж відстань між керівною особою і його підлеглими збільшується, це сприймається як відчуження. Тут в нагоді стануть основи знань про комунікативний простір. “Комунікативний простір” – це відстань між

суб’єктами спілкування. Врахування цієї відстані має величезне значення у професійній діяльності освітянина під час ділового спілкування з колегами і адміністрацією: обговорення важливих проблем і питань, а також, що є важливим – при викладанні дисциплін у навчально-виховній роботі.

Зовнішність і одяг належать до тієї категорії невербальних стимулів, які впливають на сприйняття людини тими, хто її оточує в процесі міжособистісних стосунків, а за певних обставин стають і визначальними чинниками. Наприклад, зовнішня привабливість може виявитися вирішальною під час пошуку потрібної людини на певну посаду. Стиль зовнішності педагога повинен викликати почуття стабільності і респектабельності навчального закладу, демонструвати його філософію як внутрішньої, так і зовнішньої культури поведінки. Елегантність та діловитість у зовнішньому вигляді майбутнього педагога додадуть йому гідності та впевненості в собі. Адже, щоб вийти перед аудиторією викладати, треба не тільки володіти специфікою свого предмета, мовним етикетом і мати бездоганний зовнішній вигляд, а й користуватися технікою самовладання. Як правило, вона містить інформацію про те, чи здатна ця людина переконувати інших або управляти ними. Таке бачення, на наш погляд, у першу чергу стосується майбутніх працівників освітянської сфери.

Висновок. Опанування компонентами педагогічних технік та застосування їх майбутнім освітянином має розглядатися як процес збагачення індивідуальності, в основі якого – єдність освіти, виховання й культурності, що виявляється в орієнтації способу життя, високоморальної професійної діяльності та узгоджується із соціальними очікуваннями суспільства.

Актуальними напрямками подальшої розробки окресленої проблеми є: контекстне вивчення педагогічного іміджу майбутнього освітянина, виходячи з того, що в педагогічній техніці необхідне не стільки вміння “презентувати” себе, скільки вміння оцінювати себе й інших. Важливо, спираючись на провідні ідеї, зафіксовані у психолого-педагогічній та методичній літературі, у подальшому обґрунтовувати те, що метою розвитку й формування іміджу сучасного педагога є якості професіонала, які повинні виявлятися залежно від педагогічних завдань, що виникають упродовж навчального процесу.

1. Алексеев Н.Г. Формирование осознанного решения учебной задачи / Н.Г. Алексеев //

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ГРУП КОМПОНЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕХНІКИ – ОДНА З УМОВ УСПІШНОСТІ ПЕДАГОГІЧНОГО ІМІДЖУ

- Педагогика и логика. – М.: Касталь, 1993. – С. 385.
2. Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем: проблемы и методы психолого-педагогического обеспечения технических обучающих систем / В.П. Беспалько. – Воронеж: Воронежский университет, 1977. – 304 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии: монография / В.П. Беспалько, ред. С.Е. Хозе. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: навч. посібник / Н.П. Волкова. – К.: ВЦ “Академія”, 2006. – 256 с. (Альма-матер).
5. Гузеев В.В. Педагогическая техника в контексте образовательной технологии / В.В. Гузеев. – М.: Народное образование, 2001. – 128 с. (Профессиональная библиотека учителя). – (Системные основания образовательной технологии).
6. Исаев И.Ф. Профессионально-педагогическая культура преподавателя: учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / И.Ф. Исаев. – М.: Издательский центр “Академия”, 2002. – 208 с.
7. Калюжний А.А. Психология формирования имиджа учителя / А.А. Калюжний. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2004. – 222 с. – (Библиотека руководителя образовательного учреждения).
8. Курьер ЮНЕСКО. – 1983. – Февраль. – С. 10 – 11, 15 – 17.
9. Ларошфуко Ф. Максимумы / Ф. Ларошфуко // Библиотека всемирной литературы: [в 64 т.]. – М.: Художественная литература. – 1974. – [Т. 42.]. – Сер. 1. – С. 29-109.
10. Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. / А.Н. Леонтьев. – [изд. 2-е]. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
11. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики / А.Н. Леонтьев. – [3-е изд.]. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1975. – 575 с.
12. Локк Д. Мысли о воспитании / Д. Локк / Сочинения: [в 3-х т.]. – М.: Мысль, 1988. – [Т. 3.] – С. 407 – 609.
13. Мудрик А.В. Социализация человека: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А.В. Мудрик. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 304 с.
14. Палеха Ю.І. Іміджологія: навч. посібник / за заг. ред. З.І. Тимошенко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 324 с.
15. Платон. Сочинения в 3-х т.; [пер. с древнегреч.] / под ред. А.Ф. Лосева, В.Ф. Асмуса. – М.: Мысль, 1970. – [Т. 2.] – 611 с.
16. Почепцов Г.Г. Имиджология: теория и практика / Г.Г. Почепцов. – К.: Изд-во СП “АДЕФ-Україна”, 1998. – 393 с.
17. Проценко О.П. Ділові відносини в координатах етикетних норм / О.П. Проценко // Наукові записки Харківського військового університету: Соціальна філософія, педагогіка, психологія. – Х.: ХВУ. – 2000. – Вип. VIII. – С. 82 – 87.
18. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. / Я. Радевич-Винницький. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – К.: Знання, 2006. – 291 с. – (Вища освіта XXI століття).
19. Резніченко В. І. Довідник-практикум офіційного, дипломатичного, ділового протоколу та етикету / В.І. Резніченко, І.Л. Михно. – К.: УНВЦ “Рідна мова”, 2003. – 479 с. – (Б-ка держ. службовця). – Бібліогр.: С. 471 – 473.
20. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки / В.А. Сластенин. – М.: Просвещение, 1976. – 160 с.
21. Современный англо-русский русско-английский словарь: 50 000 слов + грамматика / сост. Т.А. Сиротина. – Донецк: ООО ПКФ “БАО”, 2005. – 992 с.
22. Фаст Дж. Язык тела. Как понять иностранца без слов / Э. Холл; [пер. с англ.] / Дж. Фаст. – М.: ВЕЧЕ, ПЕРСЕЙ.АСТ, 1999. – С. 12 – 226.
23. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – М., 1993. – С. 259.
24. Холод А.М. Основы имиджологии: учеб. пособие / А.М. Холод. – К.: ЕУФІМБ. – 2002. – 220 с.

Стаття надійшла до редакції 16.02.2012

“Якщо хочеш досягти успіху, ти повинен вірити в себе навіть тоді, коли в тебе вже ніхто не вірить”.

Авраам Лінкольн
президент США

